

միտութեան քրիստոնէական հաւատոյ և տա-
րանջատ յանհաւատից, որ առնէ զմեզ քրիս-
տոնէայս և Վրիստոս ունեոյ, խաչանիւ իբրոջի՝
որով երև իմք ահաւոր սատանայի և հրեշտակոց
նորա, Վարչաարշաւ թիւնն հանգերձ խոտալա-
նա թեամբ, ապ մեզ յոյս թողութեան. որովք
դատանմք փրկութիւն հոգւոց և արձակումն ի
կապանաց մեզաց, ըստ Տեառն բանի թէ՛ դո-
ւրձակիցք յերկրի՝ եզլցի արձակեալ յերկինս,
և դարձեալ թէ՛ ումք թողացուք զմեզս թող-
եալ լիցի նոցա, և դարձեալ ապաշխարեցէք զի
մերձեալէ արքայութիւն երկնից՝ Վրա հազար-
դութիւն մարմնոց և արեան տեսան մերոյ է՛ն
սուտի Վրիստոսի, առնէ զմեզ հազարդս Վրա
ուսածութեան իւրոյ, ըստ ասեւոյն թէ՛ որ ուտե-
զի՝ արմին իմ և ըմպէ զ՛լիւն իմ, նա յիս բնա-
կեցիցի և ես ի նա. և դարձեալ որպէս առաք-
եաց զիս կենդանին հայր, և ես կենդանի եմ
վասն Հօր, և որ ուտէն զիս և նա կեցցէ վասն
իմ, և մէք տյաւ յուսով ճաշակեմք զ՛լարմին և
զ՛լիւն որդւոյն Վասնծոյ՝ Վրլն զկարգ քո-
հանայութեան ընկալեալ ի Վրիստոսն և յա-
ռաքելոց ունիմք ամենայն ճմարտութեամբ. զի
ձեռն եդ ի վերայ գլխոց նոցա, և օրհնեաց
զնա, որով եզեն կատարեալք և կատարեալս

Ի՞նչ է հիստորիան ընդարձակ կայսերութեանը մէջ ներքին բարեկարգութեան մեծ թուականը, ներքին մէկը կը պարտաւորուի որոնք անմահ փառաւորութեամբ պայծառացուցին Սեփիկ Պետրոսի և Կատարինէ Լեւոնորդի իշխանութեան յամանակները :

«Բայց այս երեք մեծ կայսերութիւնները, զատ զատ մնալով, երբեք չեն կրնար Լեւոնորդի տէրութեանց քաղաքական կենաց վրայ այն նուրբ ազդեցութիւնը ունենալ, զոր կրնան ի գործ դնել միաբանեալ ըլլալով : Յիշեալ երեք մեծ կայսերութեանց վեհապետները, միապետական բացարձակ և գերագոյն իշխանութիւնը ձեռք բերին ունենալով, կրնան գիւրութեամբ, միաբան հրամանագրով մը և միայն մէկ խօսքով մը թեթեւեղ ամենէն մեծ տուրքերը, որոնք ծանրացեալ են տէրութեանց և ժողովրդոց վրայ : Ընհամեմատութիւնը, որ կայ զօրաց բանակին, ժողովրդեան և դրամական զօրութեան մէջ, գլխաւոր և ամենէն ծանր բեռն է, որուն ներքեւ Լեւոնորդի ազդեցը կրնէ ծննդ : Փրկաւոր խօսք մը կամ շարժում մը կրնայ ժողովրդոց վրայէն բառնալ այս ծանր բեռը, և նոր դրութիւն մը հաստատել, որով ժողովրդոց պատուական ջանքը և արդիւնքը յօգուտ հայրենի երկրին նուիրուի բոլորովն :

«Եւսպիսի որոշման մը հնարաւորութեանը վրայ պիտի չստեղծուի, եթէ առիթ չունենայինք անոր մօտաւոր գործադրութեանը հաստատուն կերպիւ հաւատ ընծայել» :

Հնդկաստանի խռովութիւնը կը շարունակուի միշտ : Տէ՛հիի ապստամբները թէպէտեւ տակաւին կը դիմանան և այս բերդապահ քաղաքը դեռ իրենց ձեռքն է, սակայն գլխաւոր յառաջադիմութիւն մը և յաղթութիւն մը ըրած չեն : Հեռագրական գծիւ Ռոստոմ ընդունուած վերջին պաշտօնական լուրերը կը ծանուցանեն թէ, Նիքոլսըն սպարապետ օգոստոսի 8-20ին պիտի յարձակուի Տէ՛հիի վրայ 11 հազար հոգիով : Սիւնի-Բաթի լրագիրը կըսէ թէ, Վուրլըն զօրապետը Տէ՛հիի բոլորովն բռնելու և դուրսի հետ ունեցած հաղորդակցութիւնը կտրել է : Նէյլ զօրապետն ալ ապստամբաց մէկ զօրաբաժնին հետ պատերազմելով Գաւնուրի մօտ, մեծամեծ վնասներ հասուցեր է թշնամոյն :

Չինաստանի խռովութեանց վերատեսուց և լիակատար իշխանութիւն ունեցող գործակալ լորտ Լըճիւնը, որ Կալիաթա եկած էր իւր զխաւոր պաշտօնատարներովը, դարձեալ մեկնել է Չինաստան երթալու : Սիւնի-Բաթի լրագրոյն թղթակցը կը ծանուցանէ, թէ Հնդկաստանի ապստամբութեան գլխաւորներէն մէկը Նէնա-Սահիպ ըսուած արիւնդու իշխանը խղճուել է : Բայց այս ըրելը հաստատութեան կարօտ է : Կալիաթայի բնակիչները Նիքոլսի բարւոյն :

Գործք : Ըստ սրբոյն Իսնիսեայ, պարսիք նախ մաքրիլ և մաքրել լուսաւորիլ և լուսաւորել, կատարելադրիլ և կատարելադրուել, որպէս և աւանդեցաւ յԱռաքելոյն սրբոց, զոր ունիմք անշեղապէս, և անսոյթաբ ընթանամք զշաւիղս նոցա, նախ առնուլ զձեռնադրութիւն, և ապա տալ այլոց, յառաջ կատարելադրիլ, որպէս և է իսկ ճշմարիտ և հաստատուն :

Եւ պատկն խորհուրդ մեծ և պանծալի : Ըստ Պոլոսի խորհուրդս այս մեծ է, բայց ես ասեմ ի Բրիտանո և յԱնգլիցի, և թէ պատուական է ամենանութիւն, և Տէ՛հի զոր Լստուած զուգեաց, մարդ մի մեկնեցէ : Քանզի սա է սրբութիւն զուգաւորութեան, առանց որոյ շուն կոչի որ զուգաւորի : Եւ օծումն վերջին է որ զօրացուցանէ զմեզ մտանել ի հանդէս ընդդէմ աշխարհակալին խաւարի, ըմբշմարտիլ ընդդէմ գոռողին, և առնուլ զպսակն յաղթանակի աւանգեալ մեզ ի սրբոց Առաքելոցն ըստ Լեււտարանական պատմութեան, թէ օծանէին զբազմ հիւանդս : Ուստի նոյն իւր օրհնութեան կատարի յեկեղեցիս Հայաստանեայց յամենայն ամի և օծանին ամենայն հիւանդացեալք հոգւով և մարմնով, որով և ունիմք յոյս առողջութեան հոգւոյ և մարմնոյ, և մարաւոյն :

Թին աղերսագիր մը յուղարկել են մօտերս : Որով կընենդեն որպէսզի Լրեւելեան ընկերութեան ձեռքէն Հնդկաստանի կառավարութիւնը առնուի : Եւ անոր յաջորդէ Նիքոլսի թագուհւոյն կառավարութիւնը ուղղակի կերպիւ, օգնակալութեամբ օրէնսդիր ժողովոյ մը, որուն անդամները Հնդկաստանի բնակիչ ամեն ազգերէն ընտրուին : Եւս աղերսագրոյն մէջ ծանր մեղադրանք նշանակուած են ընդդէմ Լրեւելեան ընկերութեան : որուն անհոգութիւնը և անյաջողակութիւնը պատճառ եղաւ, կրնան, ներկայ ապստամբութեանը : Ռոստոմի լրագրութիւնէն ըրաւ այս աղերսագրոյն վրայօք զանազան խորհրդածութիւններ կրնան, և մեծագոյն մասը կը համաձայնին ըսելու թէ այսպիսի ծանրակշիւ փոփոխութիւնները խաղաղութեան ժամանակի գործեր են, և առայժմ որ պատերազմի մէջ եմք, կրնան, զուր տեղը ժամանակ կորսնցնել է այսպիսի կարգադրութեան վրայօք խորհիլ :

Վէնայի Կալէիլի Գալա լրագրոյն մէջ կը կարդամք :

«Վէնայի քաղաքական տեսչութիւնը մօտերս վիճակագրական տեղեկութեանց տեսրակ մը հրատարակեց ի պէտս վիճակագրական ժողովոյն (որ գումարեալ է ի Վէնայ) : Եւս տեսրակին համեմատ, յիշեալ մայրաքաղաքին այժմեան բնակչաց թիւը, 20 հազար բերդապահ զօրք մէկ տեղ հաշուելով, 579,457 հոգիի կը հասնի : Լստից մէջ 18,356 օտարական կան և 210,262 Լստիցի, որոնք բնիկ Վէնացի չեն : Եւս ժողովուրդը, ի մասին կրօնի, այսպէս կը բաժնուի : 441,161 հռոմէական, 133 հռոմէադաւան Յոյն, 821 օրթոդոքս Յոյն, 10,494 բողոքական, ըստ Լեւոնորդի դաւանութեան, 1,293 բողոքական, ըստ Հելլենիկական դաւանութեան, 170 բողոքական, ըստ Նիքոլիական եկեղեցւոյն դաւանութեան, 15,116 Հրեայ, և 33 մահմետական և այլն : Վէնայի, մէջ 8793 տուն կայ, որոնք 89,441 բնակչութիւն կը պարունակէ» :

Օւրմանտիլ է որ այս տեղեկագրութեան մէջ լուսաւորչարթն ուղղափառ Հայոց և հռոմէադաւան Հայոց անունը չիայ : քաղաք-կորուստք թէ երկուքը մեկտեղ 33 հոգիի կը հասնին որ վերը նշանակեալ մահմետական բնակչաց թուոյն հաւասար է :

Վաշինգթոն Գալա լրագրը կը ծանուցանէ թէ օտար լրագրութեանց թիւը, որ լեւոնութիւն ունին Ռուսաստանի մէջ մտնելու, առայժմ 192 հատի կը հասնի : Եւս մէջ Լստի 2 լրագիր ունի, այսինքն Կալէիլի Գալա, և Լստի Գալա մահմետական 65 լրագիր ունի, Նիքոլիական 37, Նիքոլիական 87 և Իսպանական միայն 1 հատ որ է Օսթրալիոյ թիւի վիճակ :

Վաշինգթոն Գալա լրագիր պէտք էր յարել թէ թուրքաստանն ալ մէկ լրագիր ունի որ Ռուս

ամենայն ակտիւ : Եւ և այլ յոգուեք աւանդութիւնը մասնաւոր կարգեալք յեկեղեցիս մեր, եթէ ի տօնս տէրունական և ի սուրբան Լստուոյ, և եթէ ի պահս և յաղթութիւն, և ի տրեւութիւնս գիշերային հսկման, և եթէ յաւորողութիւնս ժամատեղեաց, և յամենայն կարգաւորութիւնս այլ թողաք զի մի լիցի ծանօթութիւն ընթերցողաց, և մանաւանդ գրեալքս ոչ ըստ բոլորին և ըստ պատշաճին գրեցաւ, այլ ըստ մասին սակաւագիծ բանիւք, թողլով ապաստան ձեր գերակատար Իմաստութեան չափել մասամբ զբոլորն : Օր և ի յայս հաւատացեալ մկրտիմք և ակն ունիմք հոգւոյն կենդանութեան, և մերոյն փրկութեան ըստ անուտ խոստման Տեառն, թէ որ հաւատայ և մկրտի կեցցէ : Դարձեալ ի կարգ անդր ի վեր ելանելով ասեմք, թէ որովհետեւ ունիմք մեր հաւատ և մկրտութիւն քաղաքն այնքիկ նախապաշտաւք ոչ պարտին աշխատ լինիլ առ մեզ, այլ առաւել առ այնքիկ որք ոչ կարգան զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Բրիտանոսի, և ոչ խոստովանին զնա Լստուած և ոչ զտօրէնութիւն նորա ամենայն, և ոչ ունին զբրիտանոսեական կիբքն յանձին իւրեանց, և ոչ ճանաչեն զխորհուրդս եկեղեցւոյ, և ոչ ընդունին զԼստուածաշունչ դիրս, հին

սաստան ազատ կըմնէ, որ է Լրագրոյն Լրագրութեան հայերէն անդրանիկ լրագրութիւնը :

Փարիզի Սիւնի-Բաթի անուն պաշտօնական լրագրոյն տպագրատունը, անցեալ ամսոյ 3-15ին հրդեհ մը պատահելով, այս հաստատութեան մեծագոյն մասը այրել է և գրեթէ 300 հազար ֆրանքի արժողութեամբ վնաս պատճառել է :

Սիւնի-Բաթի 19ին ահագին հրդեհութիւն մը պատահել է Լստոկա լճին եզերքը, (որ խիստ մեծ լիճ մըն է ի մէջ կառավարութեանց Բեդրոպուրիի, Օլոնցի և Ֆինլանտայի մեծ գետութեան) և հրոյ ճարակ ըրել է 200 չափնաւ և նաւակներ՝ բազմաթիւ վաճառքներով բեռնաւորեալ : Եւս գաղաղութիւնը մեծ տալաւորութիւն ըրել է Ռուսիոյ մայրաքաղաքը :

Փարիզի Սիւնի լրագրոյն գրածին նայելով, Լրեւելեան Հնդկաստանի ընկերութիւնը յուլիսի 15ին մինչև սեպտեմբերի 25, այսինքն գրեթէ 4 ամսուան մէջ, 67 նաւ վարձու բռնել է ի պէտս հարկաւորութեանց այժմեան պատերազմին : Իրարու վրայ, միջին գինը նաւորչէին օրը 45 լիւա սթէրլին է եղեր :

Սիւնի-Բաթի լրագիրը կըսէ թէ, Հնդկաստանի ապստամբութեան առաջին լուրը Նիքոլսի վեր, 29-935 հոգի յուղարկուեցան Սեփի-Բաթի-Բաթի յիշեալ երկրներ : որոնք ձիւաւոր, ոտանաւոր և թնդանթաձիգ զօրք են : Լստից մէջ զատ մօտերս 5000 զօրք ևս պիտի յուղարկուի : ուստի տարւոյս վերջը անգղիացի զօրքը Հնդկաստանի մէջ 48,000 հոգի պիտի ըլլայ, զանազան գաղթականութիւններէն յուղարկուած զինուորները մէկ տեղ հաշուելով :

Նաբոլէոն Լըրորդ կայսեր հօրեղօր որդին Նաբոլէոն իշխանը մօտերս ճանապարհորդութիւն մը պիտի ընէ Լրեւելքի կողմերը և յառաջագոյն մը և այս նպատակաւ Ռուսի անուն պատերազմական շողեւնաւը Լորին կայսերական Բարձրութեան հրամանացը ներքեւ դրուեցաւ :

Տիարպէրիւ կողմէն հետեւեալ յօդուածը յուղարկած են մեզ, որուն ոճը քիչ մը կարգի դնելէ ետեւ, կը հրատարակեմք զայն ի տեղեկութեան հաճախակութեան :

«Յայտնի է որ արժանապատիւ Տիգրանեան Սիւնի-Բաթի ծայրագոյն վարդապետն՝ Քիւրտստանի մէջ եղած վեց վանից և նոցին վիճակաց առաջնորդ կարգեցաւ, յամին 1853, յազգային կրկին ժողովոյ, որպէսզի եկեալ բարեկարգեցէ զվաւորայս վարժարանը և այլն : Սակայն վանահայրքն նախապաշտեալ և արձաթիւրութեամբ մտնալ անձինք ըլլալով, բազմակերպ դժուարութիւններ հանեցին, և ձախորդութեան հոգմունքը սկսան փչել ամեն կողմէն : վերջապէս արգելք եղան խղճալի Քիւրտստանու մէջ հոգեւոր բարեկարգութեան հաստատուելուն : Յիշեալ րաբունիին ծարը ջնջալով, բացաւ իւր վաղնջական

և նոր կոտակարանս, և ոչ գիտեն զանուն Առաքելոյ և մարգարէից և վարդապետաց, և ծիծաղին ի վերայ անհաս խորհրդոց Բրիտանոսից որ յամենասուրբ Լըրորդութիւնն և ի տնօրէնութիւնն միաձնի որդւոյն ի սուրբ կոյս Սարիամ Լստուածաձինն և ի պարճանս քրիստոնէիցս, և զառանցանս վարկանին զպաշտելի դաւանութիւնս քրիստոնէից, զկենսակիր և զամենազօր սուրբ խաչն և զպատկերս տէրունական և ամենայն սրբոց՝ կուռս համարին, աւաղելով զքրիստոնէայս իբրեւ զմարտար : Եւս զայս ամենայն տեսանելով և լսելով ոչինչ համարին, և ոչ ցաւ է նոցա : այլ անփոյթ առնելով զնոցանէ՝ զմեզ շրջապատեալ սրաշարեն արկանելով ի մէջ Բրիտանոսից աղմուկ խռովութեան, և փոխանակ շինութեան և հաստատութեան, արկանեն յուրով գայթակղութիւնս, ասելով միշտ յականջո անկատարից և անխորհրդազգածից թէ ոչ է պատարագ ձեր պատարագ, և ոչ մկրտութիւնն՝ մկրտութիւն, նոյնպէս խոստովանութիւն և ապաշխարութիւն և այլ խորհուրդք : յորոց բանից նեցուկ առեալ թուրմորթքն և յողդողքն և անհաստատքն ելան են ի հաւատոց, և այլ բազում պաշտեմ անկարգութիւնս ընդդէմ կանոնաց և զանազան

քառսն և 25 հազար դր չի չափ ծախք ընելով՝ մեծ վարժարան մը շինեց թորձիլ լեռան ստորոտը, որուն մերձակաները Վրացի ստանու չայոց բնակաց բազմութիւնը կրգանուի։ Վստեղը զուարճարի և ծառադարձ երկիր մըն է քաղցր, համեղ և առողջարար ջուր ունի։ Ուրանոր յաւ մենայն ամի ՚ի տօնախմբութիւնս սուրբ Վստեղը աւանդունի և սուրբ Խաչի հաղարար ուխտաւորք հաւաքին։ Եւ ուր հինաւորց մատուռ մի կայ յանուն սրբոյն թովմայի առաքելոյն։ Ուսկից յայտնապէս նշանաւոր բժշկութիւնը լինելոյ աղբաւ, թէ չայք, թէ Վստիք և թէ մահմէտական Վրացիք զիմեն յուխտ և ՚ի զեւնումն ողջակիցոց։ Վստեղոյ չայք թորձայ սուրբ թովմա առաքել առնի, Վստիք՝ Սարթովմայէ թորձիլ, և մահմէտական Վրացիք զէրէ թորձիլ ասան։ Վստեղոյն բարձրութիւնէն 40 ժամ հեռաւորութեամբ կըտեսնուի բոլոր Վրացիստանու լայնածաւալ գաւառը։ Ուր կընտանի 5 միւտիւրք։ Վստ գաւառին մէջ կը գտնուին հետագայ երկիրները՝ չայնի, չաղոս, Սիւրիւան, Պէրի, Սահրամբի, Տիարպէրի և Սուրկուճի։ Թորձիլ լեռը, ուր սրբոյն թովմայի առաքելոյն մատուռ կայ, 12 ժամ հեռու է Տիարպէրէն, 1 ժամ չաղոս գաւառէն, 7 ժամ 1 ճէ դոտապէն, 8 ժամ չայնի գաւառէն, 8 ժամ Սիւրիւանէն քաղաքէն Սիւրիւանու և 10 ժամ Պէրի քաղաքէն։

Վստ այս տեղ արժանապատիւ Տիգրանեան Վրացի վարդապետը շինել տուաւ յիշեալ վարժարանը և կաշխատի կատարելագործելու զայն՝ օգնութեամբ արքունի վաւագապետ վեմափայլ Տատեան Պօղոս Ալեքիս և արքունի ճարտարապետ վեմափայլ Կարապետ ամիրայիս։

Վստը հիմա քանի մը խօսք բերու Վրացի տանու վանահարց վրայոք։ Վստը գործը այս է. ամեն մէկ վանահայր իրեն թիկնապահ առած է երեք կամ չորս աշխարհաւոր տղէտ իշխանիւր, որոց ամեն պիտոյքը կըհոգայ և ՚ի վարձատրութիւն այս առատաձեռնութեան, նոյն իշխանիւրն ալ ՚ի զիպել առթից օգնական և պաշտպան կըլլան այն վանահորը։ Վստ անարժան վանահարց՝ վանից եկամուտէն այս կերպիւ քանի մը գլխաւորաց բոլոր ծախքը ընելէն ևտե, մնացեալը իրենց ընտանեաց և մերձաւորաց կարօտութեանցը համար ծախք կընեն, և ասոր համար է որ Վրացի տանու վանորայք աղքատ կըսուին։ Ըստորում տարեկան արգիւնքը օրինաւոր կերպիւ չեն գրեթէ հաշուետուութիւն մը մէջ։

Վրացի Տիգրանեան արժանապատիւ Վրացի վարդապետը Վրացի տան հասաւ, որուն ձեռքը 10 կանոնաւոր կոնգակ մը տրուած էր, և տեսան թէ այս կանոններէն մէկը կըհրամայէր որ վանօրէից իրաւունքը արձանագրուի և այս եկամուտներէն վճարուի վարժարանոց ծախքը ևայլն, շուտով իմացան թէ վանօրէից իրաւունքը

չարիս զորս ոչ կարեմք արկանել ընդ գրով՝ առնելով թէ, որովհետեւ սուտ է կրօնք քրիստոնէից, օրպէս և նորա ասէն, արասցուք զինչ հաճեցին սիրտը մեր, որով հայհայի սնունդն (ստուծոյ և վարդապետութիւն ՚ի մէջ հեթանոսաց, այս պատուէն նոցա արգեանցն) Եւ զի յատկապէս աստուծոյ, մեր որ բնակեալ ենք ՚ի մէջ այնպիսի ազգաց, որ ոչ հաւատան Վրացի տան (ստուծո և ոչ են պաշտօնեայք Վրացի տան, ոչինչ իւրից զգուցող ցանկն զմեզ, կամ տառապեցող ցանկն, այլ մանաւանդ կան ընդ մեզ խաղաղութեամբ և սիրով յաւետ ևս, զի յոյժով անգամ ընդդիմաբանեմք ընդ նոսա, վիճեմք յաղագս (ստուծո և թեանն Վրացի տան և օրինաց նորա և լինիմք ջատագով քրիստոնէութեան կրօնից, ոչինչ ըմբոստանան ստանել զմեզ, այլ միաւ մտութեամբ ակնածեն զմեզ)։

Վստ թագաւորն մեր, որոյ իշխանութեամբն մակաղիմք մեք, տալէ ամենաթագաւորն (ստուծո և հաստատութիւն թագաւորութեանն իւրոյ, և մեք ազգութեան ձեռքս մատուցանեմք ըստ խրատու մեծին Վոդոսի զի այսպիսի հանգարտութեամբ վարեմք զկեանս մեր, որպէս և ոչ յաւսուր թագաւորաց մերոց մինչ իշխանութիւնն

ձեռքերէն պիտի ելլէ։ Վստնորոյ ամեն ջանք ՚ի գործ գրին յիշեալ բարեխնամ վարդապետին ազգասիրական գործոցը արգելք ըլլաւ և գժբաղդարար յաջողեցան։

Վստց տէր Վրացի բաբունին վարժարանին շինութիւնը ետ չթողուց, այլ արիւթեամբ յաղթելով ամեն գժուարութեանց, իւր քսակէն շինեց զվարժարանը և տակաւին կաշխատի անոր կատարելագործութեանը վրայոք։

Վաղաքէմք այս ազգագուտ լուրը հրատարակէք Վրացի Վրացի միջոցաւ, քանզի գուցէ նպատաւատոյց լինող լիցի Վրացի տան այս վարժարանին, ուր բազմութիւ տղէտ ժողովուրդ կըբնակուի, որ հայերէն անգամ չեն գիտեր և Վրացիներէն կըխօսին։ Ժողովուրդը մեծ ակնկալութիւն ունի այս վարժարանին ապագայ արդեանցը վրայ, և այս պատճառաւ բազմեմք հացիւ, իւղով, ապրցումով սկսան օգնական լինել ՚ի կերակուր մշակաց։ Վստիս ազգասիրական բարեգործութիւնները անշուշտ հրատարակութեան արժանի են։

Վստմք յարգանք սիրոյ
Վստնոր՝ Օւսապէ, Սերժակայ բնակիչք վարժարանին։
Յակոբ վարդապետ Տօնեան, Շաթիւն, Ռեւիւլան, թորձիլ, Տէր Սանուէլ, Օտոնի, Հիւս Լշիայ, Չաղոյ նաճառ, Ղազար Սարտիրոսեան, վերակացու։
Ռէիս Պետրոս, հաշտար, Ռէիս Յօհաննէս։

Վրին Նախարարութիւնը հաճեցաւ կոչել առ ինքն զվեմաւոր մեծազգի Վարդան Վրացի արքայն Օմիւռնացի, որ գրեթէ 35 տարիէ ՚ի վեր իւր հայրենիքէն բացակայ էր, և թրեւտ կըբնակէր հանդերձ իւր ընտանեօրը։ Վայց երկու տարիի չափ կայ որ Վարդի կըգտնուէր, ուր սեպտեմբերի 20ին առ (ստուծո փոխեցաւ ՚ի հասակի գրեթէ 65 ամաց, դառն տրտմութեան մէջ ձգելով իւր ազնուատուն զակները և բոլոր ընտանիքը և ազգականները) նմանապէս Վրացի բարեւէր չայ ժողովուրդը որուն վրայ ազգասիրական խնամք ունէր միշտ։

Վեմաւոր և մեծահարուստ Վրացի արքայն չայատանեայց ուղղափառ սուրբ եկեղեցւոյ ջերմեռանդ զաւակներէն մէկն էր, աղնուական և վեհանախական զգացմանց տէր, բարեխնամ քաղցրաբարոյ, հեզ, խոնարհ և ճշմարիտ ազ-

մեր էր, ևս այլազգ է և ոչ պաշտօնեայ քրիստոնէութեան խորհրդոյ, այսպէս գլխավորեալ և նախախնամաւ պահպանէ զմեզ թաղը գլուխ նոց, իսկ առ մեզ եկեալ պատրիքն ոչ այսպէս՝ այլ ներհակաւ վարին ընդ մեզ, խօջնդակն առնելով, և յորժամ ներհակիմք անկարգ արարմանց նոցին, զուր և ունայն բանիւր ամբաստան լինին և Վեմութիւնը անփորձ գողովնոցին բանիցն հաւատայք, քանզի ՚ի մէջ այլաւս չէին։ Չայք հերժուածող և հերիտիկոս անուանեն։ Վստ ըստ վերջգրեալ դաւանութեանցն թէ Վեմապատուութիւն քոյ Չայք հերետիկոս դատապարտես, եղցի կամք Վեհափառութեան ձերում օրհնեալ իոկ եթէ ոչ ինքեմք ՚ի հասարակաց հօրէք որ այնպիսեացն սաստ սպառնալեաց գրեն՝ որ դադարին յայն պիտի սխալութիւն, զի և սրբազան անուան տեառնդ ոչ է վայելուչ այնպիսի իրաւութիւն։ Եթէ վան յուրոյն և սիրոյն Վրացի տան այդ շնորհք մեզ առնիցես ըստ հայրախնամ գլխոյդ, նոցա թուղթն առաքես ՚ի ձեռս մեր և ընկալեալ մեր իբրեւ զՎստաւատուր պատգամն Վոյսէիս ցուցցուք պատրոցն, թերեւս սակաւ մի կոսեցին յատուութեան քրիստոնէից, և

դասէր։ Վստի այսպիսի առաքինադարձ երեւել անձի մը կորուստը, անշուշտ մեծ դժբաղդութիւն մըն է Վրացի ընդհանրութեան։ Վերայ այս ամենայնի մեր սիրտը ոչ սակաւ մխիթարութիւն կըգտնուի մտածելով թէ՝ հանգուցեալ կենդանի է իւր աղնուադարձ բարեկիրթ զաւակնէ՛րովը։ Որոնք իրենց գործագութիւն հօրը առաքելութեանցը ժառանգորդ են ըստ ամենայն մասին, մանաւանդ իւր երէց որդին մեծաբոյլ և ուսումնասիրող Վոյսէիսէ՛լ արան Վարդան, որուն սիրտը լի է վեհանախական և ազգասիրական ըզգացմամբ։

Վրացի չայոց ժողովուրդը ուրիշ տիրալի կորուստ մը ևս ըրաւ, քանզի մեծաբոյլ մահուտի Ստեփան աղան Վրացեանց, որ քաղաքիս գլխաւորներէն մէկն էր և հայր բազմութիւն զաւակաց և նախահայր թուանց, ամայս ին առ (ստուծո փոխեցաւ խորին ծերութեան հասակի մը մէջ)։ Հանգուցելոյն յուղարկաւորութեան և թաղման հանդէսը նոյն օրը սովորական փառաւորութեամբ կատարեցաւ։

Պրուսայի մեր յարգոյ բարեկամը ցաւալի նկարագրու թիւն մը կընէ նոյն քաղաքին մեր հայազգի ժողովուրդեան կացութեանը վրայոք, ՚ի պատճառս քանի մը գլխաւոր դժբաղդութեց։ Նախ մետաքսի գնաց շատ ինկել և հետզհետէ ինկելու երեւումները մեծ փրաս տուեր է մերայնոց, որ գլխաւորապէս այս առուստուրը կընեն։ Երկրորդ կոտորածն ապօրէնցի Չարքեքեան Յաւոբ աղային սնանկութիւնը մեծ հարուած մը եղեր է հայազգի վաճառականաց, քանզի յիշեալ սնանկացեալ անձին 7 միլիոն դր չ պարտքէն գրեթէ 5 միլիոնը Պրուսայի չայոյ կըվերաբերի եղեր, որոցմէ ոմանք ստիպուէր են այս պատճառաւ, սնանկանալ և ոմանք շատ կամքիչ նեղութեան մէջ ինկեր են։ Երրորդ երկրաշարժութեան նորագուրդ և երբեմն երբեմն շարունակուիլը հասարակութեան սիրտը վնասութիւն մը ձգեց է։ Զորրորդ՝ եղեռնագործութիւններ և մարդասպանութիւններ անպակաս կըպատահին և հասարակութեան ապահովութեանը և անդորութեանը վրայ արժանաւոր կերպիւ հոգ չտարուիլ եղեր գժբաղդութեամբ։

Յայտնի է որ անցեալները 10 հոգիի չափ, գրեթէ ամենքն ալ հայազգի այր և կին և մանկունք զոհ եղան մահմէտական խեղաքարի մը կատաղութեանը։ Վստ անմեղ սպանեալներուն խեղճ ընտանիքը և որբերը, որ անտերունջ մնացեր են իրենց ամենախեղճ վիճակին մխիթարութիւն մը գտնելու համար աղերսաբարութիւններ մատուցեր են Պրուսայու կուսակալին, բայց մինչև ցայսօր արժանաւոր պատասխան մը և օգնութիւն մը ընդունել չեն...

Հնդկաստանի Պագալիա քաղաքէն, որ Հոլանտացւոյ իշխանութեան ներքեւ կըգտնուի,

Տէրք մեր ընկալցիս վարձս ՚ի վարձատուէն բուրեցունց և Նախ շնորհէլ մաղթեմք զեկեղեցին չայոց, որ ՚ի Վեմութիւն քանզի ողորմելի ազգն չայոց ողբ անդր, են առանց հաղորդութեան և ամենայն խորհրդոց։ Եւ ՚ի վախճանի բանիս և զայս ևս գիտացէ մեծապատիւ Վրացիութիւնք։ Յերկրէն Հնդկաց և յերկրէն Օտմանցոց, և յ(Պ)ղէգաց դեպքեմք յոյժմք գոն յաշխարհս մեր, ոչ յոմեքէ այնպիսի կրեմք վնաս և նեղութիւն։ Բայց յամենայն եկեղեցի անկալ զեպարանոց նեղութիւնս և վնաս յոյժմք կրեմք, յողբ անկեալ խնդրեմք և զայս ոչ թողուցանել լինիլ այսպէս։ Վեմական գլուխդ, և հասարակաց քրիստոնէից հայրդ կացցես և մնացես ողջ և առողջ ՚ի փառս մեծաբոյն (ստուծոյ և ՚ի պարծանս ինկեղեցւոյ, ամեն։

Գրեցաւ ուճըր թուին, փետրվարի ամսոյ ին ՚ի սուրբ Լշմիածին։

Ի ձեռագիր դաղարկարէ օրինակեցաւ անխալ, որոշելով վրայն զայսմի տարախաղութիւնս։

Յարութիւն թ. 417 Յովնանէս։

